

An Examination of Intra-Family Communication Dynamics in the Context of the Kahramanmaraş Earthquake

Nargis Ozgen ¹

¹ Hacı Bayram Veli University, Faculty of Communication, Department of Public Relations and Promotion, 06500 Ankara, Türkiye

Keywords

Kahramanmaraş Earthquakes, Disaster, Crisis Management, Intra-Family Communication, Solidarity

Highlights

- *The Impact of Earthquakes on Intra-Family Communication Dynamics
- *Children's Emotional Needs and Family Solidarity
- *The Role of State Policies in Crisis Management

Aim

The aim of this study is to examine the changes and transformations in family communication following the February 6, 2023, Kahramanmaraş-centered earthquakes, and to evaluate how family dynamics shaped during the crisis and the mechanisms of solidarity

Location

This study was conducted in the 11 provinces affected by the Kahramanmaraş earthquake on February 6, 2023

Methods

This study employs qualitative research methods to explore the impact of the earthquake on family communication practices. Participants were selected through purposive sampling, and in-depth interviews were conducted, with the data being analyzed using thematic analysis.

Results

The impact of the earthquake on family solidarity emerges as a critical factor in crisis management and emotional recovery processes. Children's trauma has disrupted family communication, yet transparent and reassuring communication has accelerated their emotional recovery processes. Healthy communication and emotional support within the family have formed the cornerstone of both children's and adults' emotional recovery processes.

Supporting Institutions

The author declare that no external institutional support was received for this study

Financial Disclosure:

The author declared that this study has received no financial support

Peer-review

Externally peer-reviewed

Conflict of Interest:

The author has no conflicts of interest to declare

How to cite:

Ozgen N., 2025. An Examination of Intra-Family Communication Dynamics in the Context of the Kahramanmaraş Earthquake, Turk Deprem Arastirma Dergisi 7(2), 211-224, DOI:10.46464/tdad.1606640.

Manuscript

Research Article

Received: 24.12.2024

Revised: 03.02.2025

Accepted: 05.02.2025

Printed: 30.08.2025

DOI

10.46464/tdad.1606640

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International Non-Commercial License

Corresponding Author

Nargis Ozgen

Email: nargis.ozgen@hbv.edu.tr

Kahramanmaraş Depremi Bağlamında Aile İçi İletişim Dinamiklerinin İncelenmesi

Nargis Özgen ¹

¹ Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, 06500 Ankara, Türkiye

ÖZET

Bu çalışma 6 Şubat 2023'teki Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası aile içi iletişimde yaşanan değişimleri incelemektedir. Depremler, sadece fiziksel yapıları değil, aynı zamanda aile dinamiklerini derinden etkiler. Araştırmada çocuk ve yetişkin bireylerin kriz anındaki tepkileri, duygusal paylaşımları, karar alma süreçlerindeki rol dağılımları ve güven inşa süreçleri ele alınmıştır. Nitel araştırma yöntemleri ve tematik analizle yürütülen çalışmada, katılımcıların deneyimleri derinlemesine incelenmiştir. Ailelerin dayanışma, açık iletişim ve duygusal destek sağlama kapasiteleri, bireylerin travmatik etkilerle başa çıkmasında kritik bir rol oynar. Özellikle çocukların duygusal ihtiyaçlarının karşılanması, aile bağlarının güçlenmesi ve iyileşme sürecinin hızlanması önem taşımaktadır. Devlet politikaları, sosyal hizmetler ve Aile Danışmanlık Merkezlerinin bu süreçteki destekleyici etkisi vurgulanmaktadır. Söz konusu mekanizmalar, kriz dönemlerinde toplumsal iyileşmeyi de teşvik etmektedir.

Anahtar Kelimeler

Kahramanmaraş Depremi, Afet, Kriz yönetimi, Aile içi iletişim, Dayanışma

Öne Çıkanlar

- *Depremlerin Aile İçi İletişim Dinamiklerine Etkisi
- *Çocukların Duygusal İhtiyaçları ve Aile Dayanışması
- *Kriz Yönetiminde Devlet Politikalarının Rolü

Makale

Araştırma Makalesi

Geliş: 24.12.2024

Düzeltilme: 03.02.2025

Kabul: 05.02.2025

Basım: 30.08.2025

DOI

10.46464/tdad.1606640

Sorumlu yazar

Nargis Özgen

E-posta:

nargis.ozgen@hbv.edu.tr

An Examination of Intra-Family Communication Dynamics in the Context of the Kahramanmaraş Earthquake

Nargis Ozgen ¹

¹ Hacı Bayram Veli University, Faculty of Communication, Department of Public Relations and Promotion, 06500 Ankara, Türkiye

ABSTRACT

This study examines changes in family communication after the February 6, 2023 Kahramanmaraş-centered earthquakes. Such disasters deeply affect not only physical structures but also family dynamics. The research explores the reactions of children and adults, emotional exchanges, role distributions in decision-making, and trust-building processes. Conducted with qualitative methods and thematic analysis, the study deeply investigates participants' experiences. Families' capacities for solidarity, open communication, and emotional support play a vital role in coping with trauma. Addressing children's emotional needs, strengthening family bonds, and accelerating recovery are particularly significant. The study emphasizes the importance of state policies, social services, and Family Counseling Centers in providing critical support during crises. These mechanisms not only foster individual recovery but also contribute to broader societal healing.

Keywords

Kahramanmaraş Earthquakes, Disaster, Crisis management, Intra-family communication, Solidarity

Highlights

- *The Impact of Earthquakes on Intra-Family Communication Dynamics
- *Children's Emotional Needs and Family Solidarity
- *The Role of State Policies in Crisis Management

Manuscript

Research Article

Received: 24.12.2024

Revised: 03.02.2025

Accepted: 05.02.2025

Printed: 30.08.2025

DOI

10.46464/tdad.1606640

Corresponding Author

Nargis Ozgen

Email:

nargis.ozgen@hbv.edu.tr

1. GİRİŞ

Kriz durumları bireyselden toplumsal düzeye kadar derin ve kapsamlı etkiler yaratabilen, ani gelişen ve psiko-sosyal açıdan önemli değişimlere yol açan olaylardır. Özellikle büyük ölçekli felaketler, bireyin yaşadığı olaya verdiği tepkileri ve başa çıkma yöntemlerini etkileyerek uzun vadeli iyileşme süreçleri üzerinde dönüştürücü etki göstermektedir. Depremler aile içindeki dinamikleri, iletişim biçimlerini ve dayanışma mekanizmalarını yeniden şekillendirebilir. Söz konusu durumu analiz etmek, kriz sonrası iyileşme sürecini anlamak ve etkili destek stratejileri geliştirebilmek açısından büyük önem taşımaktadır.

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye’de yaşanan Kahramanmaraş merkezli çifte deprem felaketleri ülkede büyük kayıplara neden olmuştur. Türkiye’nin güneydoğusunda büyük bir yıkıma ve can kaybına neden olmuştur. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) verilerine göre, bu depremler sonucunda 11 ilde toplam 53.537 kişi hayatını kaybetmiş ve 107.703 kişi yaralanmıştır. Depremler, yaklaşık 14 milyon insanı doğrudan etkilemiş ve 345.000’den fazla binanın yıkılmasına ve/veya ağır hasar görmesine yol açmıştır. Söz konusu deprem “Asrın felaketi” olarak adlandırılmış ve afetlerle daha etkin ve bütüncül mücadelede geliştirmesi gereken stratejilerin yeniden değerlendirilmesi gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. Bilim insanları yapısal araştırma ve inceleme, afet yönetimi planlama gibi alanlara ağırlık vermiş, farklı mühendislik dalları sağlam ve yaşanabilir yeni mekânlar oluşturulmasına yönelik çalışmalar başlatmıştır. Yapı mühendisliği depremlerin analizini yapan yapısal modellemelerin iyileştirilmesi, jeoteknik mühendisliği deprem sırasında zeminin sıvılaşması ve diğer zemin sorunlarına yönelik çözümlerin geliştirilmesi, deprem mühendisliği tehlike-risk analizleri ve sismik güvenlik değerlendirmelerinin yapılması, inşaat mühendisliği depremden etkilenen altyapının onarımı ve yeniden inşası, elektrik ve elektronik mühendisliği depremin ardından enerjinin onarılması ve dağılması, makine mühendisliği deprem sonrasında kurtarma ve deprem arama sistemlerinin tasarımı, çevre mühendisliği depremlerin ardından etkilerin değerlendirilmesi (su kirliliği ve atık yönetimi) ve iyileşme/restorasyon projelerinin tasarlanması, ulaştırma mühendisliği ulaşım çözümlerinin yeniden yapılandırılması, altyapıyı artırmak için tasarım çözümlerinin geliştirilmesi, afet yönetimi mühendisliği deprem acil durum müdahalesi ve kurtarma planlarının değerlendirilmesi, toplum bilincini artırmaya yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi gibi konularda çalışmalar yapmaktadır. Bu entegre çalışmalar insan hayatının güvenliğini öncelikle, geleceğe dönük olası felaketlerin önlenmesinde aktif rol oynamaktadır.

Deprem gibi büyük felaketler sonrasında ülkelerin aldığı önlemler ve ileriye dönük çalışmalar incelendiğinde, mühendislik alanlarıyla birlikte sosyal bilimlerin de birey/toplum sağlığı konusunda çalışmalar yürütmesi gerektiği konusunda fikir birliği görülmektedir. Toplumun en önemli katmanı olan ailenin sağlığı toplumun genel sağlığı üzerinde doğrudan etkili olmakta, depremler gibi büyük ölçekli yıkıcı afetler aile içi iletişimde önemli değişikliklere yol açmaktadır. Bu tür kriz durumları, aile bireylerinin birbirleriyle olan etkileşimlerini ve iletişim biçimlerini doğrudan etkiler. Bu durum, yıkıcı afetlerin ardından aile içindeki rollerin

yeniden şekillenmesi, iletişimde yaşanan değişiklikler ve dayanışma pratiklerinin farklılaşmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu tür krizler, ailelerin içsel dayanışma mekanizmalarını güçlendirirken bireylerin duygusal ve psikolojik iyileşme süreçlerini de etkileyebilmektedir.

Bu çalışma, kriz durumlarının bireyler ve aileler üzerindeki etkilerini anlamak ve kriz sonrası iyileşme süreçlerini daha etkili bir şekilde desteklemek açısından katkı sağlamayı hedeflemektedir. Krizlerin aile içi iletişim üzerindeki etkilerinin anlaşılması bireysel/sosyal düzeydeki etkilere karşı iyileşme süreçlerinin daha etkin bir şekilde yönetilmesine olanak tanıyacaktır. Araştırma bulguları kriz yönetimi ve destek sistemlerinin geliştirilmesine yönelik bilgiler sunarak kriz sonrası gelişmelerin daha etkili bir şekilde ele alınmasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

1.1) İletişim ve Aile: Fonksiyonlar ve Sosyo-Kültürel Bağlam

İletişim, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren var olan temel ihtiyaç ve toplumsal süreçlerin bütüncül bir parçası olarak kabul edilmektedir. İletişim en geniş anlamda bilgi paylaşma, paylaşılan bu bilgiden anlam oluşturma olarak tanımlanır. McQuail ve Windahl (1993) iletişimin gönderen/kanal/gönderi/alıcı ve bu iki aktör arasındaki ilişki ve etki olduğunu vurgulamaktadır. Kitle iletişimi bağlamında, ‘gönderen’ genellikle örgütlenmiş bir grubun üyesi olan ve çoğunlukla başka işlevleri taşıyan bir kurumun parçasıdır, ‘alıcı’ ise her zaman bireydir. Bu durum, iletişim sürecinin bazen belirli bir niyet ya da amaç olmaksızın yalnızca ‘iletme’ veya ‘alma’ olarak gerçekleşebileceğini göstermektedir (McQuail ve Windahl 1993). İletişim süreci, diğerleriyle etkileşim ve tepki şeklinde gerçekleşebilirken toplumsal etkileşimlerin düzenlenmesinde kritik önem taşır. Erdoğan (2002) iletişimi daha geniş bir bakış açısıyla incelemektedir. Ona göre iletişim, insanların diğer bireylerle, düşüncelerle ve durumlarla bağlantı kurma sürecidir. Bu tanım, iletişimin sosyal bağların kurulmasında merkezi bir rol oynadığını ve bireyler arası etkileşimin önemini ortaya koymaktadır. İletişimin bireyler arası etkileşim olarak incelenmesi gerektiğini belirten araştırmacılar süreci daha derinlemesine anlamaya yönelik çalışmalara yönelmiştir. Anderson (1996)’ya göre iletişim, bilgi yayma, eğitim, eğlendirme, etkileme veya sadece ifade etme gibi çok sayıda işlevi yerine getiren bir süreçtir ve bilgi yayımı, bilgiye yönelik bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Bu tanım, iletişimin bilgi aktarımı ve paylaşımı ile doğrudan ilişkili olduğunu ve bilginin yayılmasının önemli bir iletişim işlevi olduğuna vurgu yaparken kişilerarası iletişimin önemine değinmektedir.

Lazar (2001)’e göre kişilerarası iletişim, insan iletişiminin temel biçimidir ve bireylerin birbirlerini anlamak amacıyla gerçekleştirdikleri etkileşimler olarak tanımlanmaktadır. Kişisel etkileşimler iletişimin temel taşıdır ve bireyler arasındaki anlamlı etkileşimler iletişim süreçlerinin merkezinde yer almaktadır. İletişimin sadece bilgi aktarma değil, aynı zamanda sosyal bağlar kurma ve bireyler arası etkileşimi güçlendirme işlevi de olduğu açıktır. Bu durum iletişimin sosyal etkileşimlerin güçlendirilmesi işlevini de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda etkili iletişim stratejileri geliştirmek, bireyler arası ilişkilerin ve toplumsal bağların güçlendirilmesi açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Yüksel (1994), iletişimi bireysel varlığın ve toplumsal ilişkilerin sürdürülmesinde temel bir araç olarak görmektedir ve toplumsal süreçteki rolüne vurgu yapmaktadır.

İletişimin, kaynak ile hedef arasında etkili bir mesaj aktarımını sağlayan beş temel fonksiyonu bulunmaktadır:

- **Bilgi Fonksiyonu:** Bilgi fonksiyonu, kişisel/çevresel/yerel/ulusal/uluslararası bağlamlarda bilgi edinmek için gereken haber/veri/bilgi/mesaj/fikir/yorumların toplanması, saklanması ve dağıtılmasını içermektedir. Bu fonksiyon bireylerin çevresel değişikliklere uyum sağlayarak bilinçli kararlar almalarına yardımcı olur. Bilgi fonksiyonu, bilgiye erişimin sağlanması ve erişilen bilginin doğru şekilde kullanılmasının önemini vurgulamaktadır.
- **Motivasyon Fonksiyonu:** Motivasyon fonksiyonu kişilerin ve toplumların hedeflerini oluşturmak, kişisel tercihleri teşvik etmek, etkinlikleri artırmak için kullanılmaktadır. Bu fonksiyon, herkes tarafından kabul gören hedeflere ulaşmada etkinlik kazanır ve toplumsal hedeflerin gerçekleştirilmesini destekler. Motivasyon fonksiyonu özellikle toplumsal hedeflerin başarılmasında kritik rol oynamaktadır.
- **Kontrol Fonksiyonu:** Kontrol fonksiyonu iletişim aracılığıyla görev/yetki/sorumlulukları ortaya koyarak kontrol mekanizmalarını güçlendirir, organizasyonlarda/toplumalarda düzenin sağlanmasına katkıda bulunur ve sosyal yapının istikrarını destekler. Kontrol fonksiyonu, toplumsal düzenin var olmasında ve sürdürülmesinde önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.
- **Güdüleme Fonksiyonu:** Güdüleme fonksiyonu, örgütsel ve toplumsal amaçlara bağlılığı artırarak toplumsal amaçların gerçekleştirilmesini ve bireysel ve/veya toplu etkinliklerin desteklenmesini sağlamaktadır. Bu fonksiyon, toplumsal amaçların başarılmasında ve örgütsel bağlılığın sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Güdüleme fonksiyonu, bireylerin ve/veya grupların hedeflere ulaşmalarını teşvik etmektedir.
- **Tartışma Fonksiyonu:** Tartışma fonksiyonu, iletişim aracılığıyla ortak bilgi alanlarını bulmayı ve toplumsallaşmayı kolaylaştırmaktadır. Bu fonksiyon, eğitim ve kültür yoluyla bilgi aktarmada, kişisel gelişim ve kültürel mirasın korunmasında işlev kazanmaktadır. Tartışma fonksiyonu, toplumsal etkin üyelik ve yaratıcı düşünme süreçlerinin desteklenmesinde de temel işlev yürütmektedir (Tutar ve Yılmaz 2005).

İletişim, öncelikli olarak aile içinde ve aile bireyleriyle kurularak çocuğun hayata hazırlanmasında, yaşamsal temel ilkelerinin yerleşmesinde işlerlik kazanmaktadır. Aile üyelerinin her birinin sahip olduğu iletişim becerileri ve uygulamaları çocuğa yansiyarak belirli kod oluşumlarına zemin hazırlar. Aile içi iletişim, bireyler arasında değerlerin aktarılmasında ve sosyo-kültürel bağların güçlendirilmesinde toplumsal işlevler üstlenmektedir. Gökalp (1978), aileyi milletin dirlik ve birliğini sağlayan en eski içtimaî müessese olarak tanımlamaktadır. Aile içi iletişim, yalnızca bireyler arası etkileşimin sağlanmasını değil, aynı zamanda toplumsal normların öğrenilmesini, kültürel değerlerin içselleştirilmesini ve bireylerin toplumsal rollerini anlamasını da mümkün kılar. Bu yönüyle aile, hem bireysel hem de toplumsal gelişimin temel aracıdır (Tezcan

1985, Kağıtçıbaşı 2000). Bu tanımlar, aile içindeki iletişimin toplumsal ve kültürel değerlerin aktarımı ve sürdürülmesinde ne denli kritik olduğunu ortaya koymaktadır. Aile içi iletişim, bireylerin toplumsal normları öğrenmelerinin, kültürel mirası içselleştirmelerinin ve toplumsal rollerini anlamalarının temeli olarak görülürken bireylerin kişisel ve toplumsal gelişimlerini sürdürebilmeleri için temel aracı oluşturmaktadır.

Aile içi iletişim konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında temel sorunun farklı aile yapılarından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Her ailenin kendi iç dinamikleri ve yaşam pratiklerini oluşturması tanımların çeşitlenmesine neden olmaktadır. Sayın (2011), tarihsel süreç içinde köleci/feodal/kapitalist/sosyalist toplumlardaki aile türlerinin birbirlerinden önemli ölçüde farklılık gösterdiğini belirtmektedir. Toplumda süregelen değişim/gelişim, aile kurumunda da dönüşüm yaratmaktadır. Acar (1990), toplumsal değişimlerin aile yapısını ve işlevlerini önemli ölçüde etkilediğini ifade etmektedir. Her alanı içine alan değişimler ailenin bazı temel işlevlerini korurken bazı işlevlerini yeni kurumlara devretmesini gerektirmiştir. Örneğin sanayileşmeyle birlikte ailenin eğitim görevleri daralmış ve bu görevlerin önemli bir kısmı eğitim kurumlarına devredilmiştir. Acar (1990)'a göre, bireyler toplumda bir statü ve rol edinmiş olsalar da gerçek kişiliklerini sosyal ilişkiler aracılığıyla geliştirebilirler. Aile, bireyler için bu sosyal ortamı en iyi sağlayan yapıdır. Bu nedenle aile içindeki iletişim engellerinin aşılması ve etkili iletişim stratejilerinin uygulanması birey/toplum yapılarının güçlendirilmesi açısından önemlidir.

Acı (2012)'ye göre aile, toplumsal yapı içinde insan ilişkilerini düzenleyen, toplumun istikrarını sağlayan, kurumlar arası iletişimde rol oynayan, eğitim yoluyla şekillenen ve bireyin kişilik ve karakter gelişiminde önemli etkiye sahip olan yapıdır. Aile kurumu bireylerin psiko-sosyal yaşamlarına yön vererek kişilik oluşumunda etkili olur ve bireylerin zihinsel gelişimine katkıda bulunur (Wolynn 2021). Dünya Sağlık Örgütü "Sağlık 21: 21. Yüzyılda Herkese Sağlık" politikalarında aileyi, toplum odaklı bakımın merkezine koyarak bireylerin sağlığını geliştirmede kritik bir unsur olarak vurgulamıştır (Öztürk ve Günay 2000). Bu bağlamda aile merkezli yaklaşım, bireylerin sağlık göstergelerini iyileştirmek için aile içindeki ruhsal, sosyal ve biyolojik ilişkileri anlamayı ve bu kaynakları kullanmayı amaçlamaktadır (Taylor 1998).

Aile kurumunun genel özellikleri arasında; toplumlardaki belirli kurallara dayalı oluşum, duygusal bir yapı taşıma, belirli sınırlarla donatılma, bireyin gelişiminde önemli rol oynama, aile üyelerinin belirli sorumluluklarının bulunması ve toplumun beklentilerini karşılama çabası yer almaktadır (Gökçe 1990). Aile, kendine özgü yapısıyla üyelerine çeşitli görev/sorumluluklar yüklemekte, işlevlerini kendi iç dinamikleri içinde sürdürmektedir. Bu nedenle aile, toplumun en çok tartışılan sosyal yapılarından biri olarak kabul edilmektedir. Ailenin işlevleri detaylı şekilde incelendiğinde her işlevin bağımsız olarak ele alınabileceği ancak bu işlevlerin geçişim yapıda olduğu ve birbirlerini tamamladığı görülmektedir. Bir işlevde meydana gelen aksaklık veya sorunlar diğer işlevlerin etkinliğini olumsuz yönde etkileyebilmekte ve tüm yapının bütünsel işleyişine zarar verebilmektedir. Bu nedenle aile içindeki her işlevin uyumlu ve etkili bir şekilde yürütülmesi, genel aile sağlığını ve işlevselliğini korumak açısından önem

taşımaktadır. Aile içindeki işlevsel dengesizliklerin giderilmesi ailenin genel sağlığına olan katkısı dışında toplumsal yapıların güçlendirilmesine de katkıda bulunmaktadır. Bu işlevlerin aile ve toplum açısından bilinmesi ve kavranması sağlıklı bireylerin yetişebilmesi açısından önem taşımaktadır.

Literatüre bakıldığında aileye yüklenen işlevlerin farklı biçimlerde işlendiği görülmekle birlikte temel olan bazı işlevler öne çıkmaktadır. Kır (2010)'a göre, aile içindeki sevgi, saygı gibi psikolojik ihtiyaçların karşılanması önem taşıyan manevi destek işlevi görmektedir. Ailenin sağladığı psikolojik doyum çocukların kendine güven duymalarını ve gelişimlerini teşvik eder. Aile içindeki sevgi ve ilgi, çocuğun toplumsal uyumunu güçlendirirken genel yaşam kalitesini artırır. Tezcan (1985)'in belirttiği üzere, ebeveynler çocuklara temel yaşam becerilerini ve sosyal normları öğretir, çocuğun topluma uyumunu destekler. Bu eğitim süreci çocuğun toplumsal kuralları öğrenmesini sağlarken sosyal becerilerini geliştirmesini de beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte aile ortamında öğrenilen normlar çocuğun yaşamı içindeki sosyal ilişkilerinde rehberlik eder.

Ailenin diğer işlevlerinden biri olan sosyalleşme sürecine katkı çocuğun kişiliğinin oluşmasında ve toplumsal normlarının gelişiminde katkıda bulunur. Aile çocuğa cinsel roller, tuvalet eğitimi, küçüklerle ilişki kurma ve büyüklere saygı gibi toplumda kabul gören davranışları öğretmekle görevlidir. Erken yaşta bu dönem çocuğun sosyal gelişiminin temeli olarak kabul edilir ve sosyalizasyon süreci çocuğu doğrudan etkiler (Tezcan 1985). Sosyalizasyon sürecinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi, çocuğun toplumsal rollerini benimsemesi ve toplumla uyum içinde varlığını sürdürme yetisine sahip bir birey olarak yetişmesi için gereklidir.

Güvenlik ihtiyacı ve çocuk için güvenli ortamın sağlanması aile içindeki sosyal ve duygusal destekle doğrudan ilişkilidir. Evlilik, bireylerin güven içinde yaşama, geleceğe emniyet altında hissederek bakabilme, toplumsal bir yer edinme ve birbirlerinden onur duyma gibi sosyal gereksinimlerini karşılama imkânı sunmaktadır. Bu bağlamda aile, bireylerin desteklenmesi, korunması ve yaşam gereksinimlerinin karşılanması açısından da başat rolü üstlenmektedir (Özgüven 2000). Bu işlev aile üyeleri arasında güven duygusuyla birlikte dayanışma ortamının oluşturulmasına katkıda bulunurken bireylerin beklendik ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Aile içindeki güvenlik duygusu bireylerin kendilerini güvende hissetmelerini ve sağlıklı bir şekilde toplumsal yaşama entegre olma olanağını sunmaktadır. Sosyalizasyon süreci ve güvenlik gibi işlevlerin aile içinde etkin olarak yerine getirilmesi bireylerin psikolojik ve toplumsal uyumlarını artırırken toplumsal ilişkilerin doğru kurulmasına katkıda bulunur.

Aile, bağıllık ihtiyacının karşılanmasında da temel yapılardan biridir. Bireylerin aidiyet duygusunu geliştirebilmeleri için kendilerini bir grup içinde hissetmeleri gerekmektedir. Baymur (1978)'de belirtildiği üzere, bireyler kendilerini bir gruba bağlı hissetme ihtiyacını sosyal gruplara üye olarak gidermeye çalışsa da bu ihtiyaç en doğal şekilde aile ortamında karşılanır. Özellikle anne çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılayarak aileye bağıllık ve aidiyet duygusunun temelini atmaktadır. Ailenin bu bağıllık ve aidiyet duygusunu sağlaması, bireylerin kendilerini değerli ve kabul görmüş hissetmelerine yardımcı olarak çocuğun güvenli ve destekleyici bir ortamda yetişmesini ve toplumsal ilişkilerinde sağlıklı bağ kurmasını desteklemektedir.

Adak (2018)'e göre, aileler günümüzde daha çok tüketim birimi olarak işlev görmekte olup bu dönüşüm ekonomik aktivitelerin ve harcama alışkanlıklarının toplumsal değişimlere nasıl uyum sağladığını göstermektedir. Bu değişim ailelerin ekonomik rollerinin zamanla nasıl evrildiğini ve sanayi toplumundan günümüze nasıl farklılaştığını açıkça göstermektedir. Modern toplumlarda ailelerin tüketim alışkanlıkları ekonomik yapıların şekillenmesine önemli katkılarda bulunur. Bu işlevle birlikte boş zamanları değerlendirme işlevinde de aile başat konumdadır. Aile üyeleri birlikte vakit geçirerek iş hayatının getirdiği stres ve yorgunluğu hafifletir ve ilişkilerini güçlendirir (Adak 2018). Söz konusu boş zaman etkinlikleri aile içindeki sosyal bağları kuvvetlendirirken bireylerin psikolojik iyilik halleri üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Aile içi paylaşımlar ve birlikte vakit geçirme, bireylerin stresle başa çıkmasını ve iş yaşamının getirdiği zorluklarla baş etmelerinin kolaylaşmasını sağlamaktadır.

Aile, dini ve ahlaki eğitim işlevinde de temel rolü üstlenen yapıdır. Canan (2009)'a göre, aile çocuklarına dini ritüelleri ve ahlaki değerleri öğretmekle çocukların manevi değerlerle donanmasını ve toplumsal normları öğrenmesini sağlar. Bu eğitim süreci çocuğun dini ve ahlaki gelişimini desteklerken toplumsal değerlerle sahip bireyler olarak yetişmesini de beraberinde getirir. Aile, çocuklara dini bilgiler kazandırarak onlara etik ve ahlaki rehberlik sunmakla yükümlüdür. Özgüven (2000)'e göre aile, biyolojik bir işlev de üstlenmekte, evlilik yoluyla neslin devamını sağlamakta, ailenin toplumun devamlılığını sağlama rolünü pekiştirmektedir. Bu işlev ailelerin genetik mirası sürdürmelerini ve toplumun demografik yapısının devamını sağlar. Çocuk doğurma görevinin yerine getirilmesi toplumların nüfus yapısı ve gelecekteki kuşakların varlığını sürdürebilmesi için bir gerekliliktir.

Siyasal işlev üstlenen aile mevcut yapının desteklenmesinde katkı sunmaktadır. Kır (2010)'a göre aile, siyasal düşüncelerini eğitim yoluyla yeni nesillere aktararak benimsetir, seçme ve seçilmeyi öğretir ve devlet kurumlarında görev alacak insan gücü ile milli ve mahalli liderleri eğitim kurumlarıyla iş birliği içinde yetiştirir. Bu süreç düzeni koruyarak yenilikçi/değişime açık bireyler yetiştirerek siyasal kurumları etkiler ve demokrasinin gelişimini destekler. Bununla birlikte milli bilincin gelişmesi aile içi öğrenilmiş davranışlar arasında yer almaktadır.

Söz konusu bu işlevlerin biraradalığı bir aile kültürü oluşturmaktadır. Allender ve Spradley (2005)'e göre aile kültürü, aile yapısı ve işlevlerini etkileyen davranışları yaymak ve deneyimlerini yorumlamak amacıyla aile üyelerinin kullandığı edinilmiş bilgidir. Kültür eylemleri gerçekleştirirken neden böyle davrandıklarını açıklar. Aile kültüründe üç temel öge öne çıkmaktadır: Aile üyeleri, aile davranışlarını şekillendiren mevcut değerleri paylaşır, aile üyeleri için tanımlanmış ve belirlenmiş roller bulunur ve aile kültürü, aile içindeki gücün nasıl kullanıldığını ve dağıtıldığını ortaya koyar.

Aile üyeleri arasında paylaşılan değerler, ailenin davranışlarını ve etkileşim biçimlerini şekillendiren temel unsurlardır. Bu değerler ailenin ortak inançları, normları ve ilkeleri etrafında oluşur. Bunlar günlük yaşamda kararlar alırken ve birbirleriyle etkileşimde bulunurken aile üyelerine rehberlik eder. Aile içindeki değerlerin paylaşılması ve paylaşılma biçimleri üyeler arasındaki uyumu ve dayanışmayı dönüştürmektedir.

Örneğin bazı aileler için eğitim ve başarının ön planda olması çocukların akademik hedeflerine odaklanmasını teşvik ederken, diğer ailelerde ailevi bağlılık ve birlikte vakit geçirme ön planda olabilir. Ortak değerler ailenin sosyal davranışlarını, geleneklerini, kriz durumları karşısındaki eylemlerini etkiler. Aile içindeki değerlerin anlaşılması, aile kültürünün ve fonksiyonlarının daha iyi kavranmasını sağlar. Aile kültüründe tanımlanan roller, aile üyelerinin üstlendiği görev ve sorumlulukları şekillendirmektedir. Bu roller aile içindeki iş bölümü ve güç dinamikleri üzerinde etkili olmaktadır. Örneğin geleneksel aile yapılarında ebeveynler genellikle aileye rehberlik etme rolünü üstlenirken, çocuklar öğrenme ve destek alma rolünü benimsemektedir. Bu roller aile içindeki ilişkileri ve etkileşimleri düzenlerken rollerin tanımlanması/ anlaşılması aile üyeleri arasında görev paylaşımını ve iş birliğini kolaylaştırır. Aile üyeleri bu roller aracılığıyla karşılıklı beklentilerini yönetir, aile içindeki işleyişi optimize ederken bu durum ailenin genel fonksiyonlarını ve uyumunu etkiler.

Aile kültürü, ailede gücün nasıl kullanıldığını ve dağıtıldığını belirleyen önemli bir öğedir. Gücün dağılımı, aile içindeki karar alma süreçlerini ve etkileşim biçimlerini etkilemektedir. Örneğin bazı ailelerde güç merkezi genellikle ebeveynlerde toplanırken, diğerlerinde eşit paylaşım ve/veya daha demokratik bir yapı gözlemlenebilmektedir. Gücün nasıl kullanıldığı aile üyeleri arasındaki ilişkilerin kalitesini ve aile bütünlüğüne karşı tehdit içeren kriz karşısındaki eylemlerini doğrudan etkilemektedir. Güç dinamikleri, aile içindeki çatışmaların yönetimini/çözüm süreçlerini belirlemektedir. Gücün eşit dağılımı aile üyeleri arasında daha adil bir ilişki kurulmasına hizmet ederken, merkezi bir güç yapısı belirgin bir hiyerarşi yaratabilir. Aile içindeki güç yapılarının anlaşılması, ailenin sosyal sistem olarak nasıl işlediğini kavramada ve toplumsal süreçlerde yer alma biçimlerinin temellendirilmesinde önemli bir unsurdur.

Aile bireyleri arasındaki iletişimin belirli özelliklere sahip olması beklentisinin temelinde söz konusu özelliklerin eksikliği durumunda iletişim engellerine yol açması yatmaktadır. Çağdaş (2002)'ye göre iletişim engelleri, bireyin duygularının dikkate alınmadığı, isteklerine saygı gösterilmediği ve sorunlarını kendi başına çözme yeteneğine sahip olmadığı mesajlarını iletebilir. Bu tür mesajlar, bireylerin kendilerini değersiz veya önemsiz hissetmelerine, benlik saygılarının düşmesine, kendilerine olan güvenlerinin azalmasına neden olabilecek potansiyeli de beraberinde getirmektedir. Aile içindeki iletişimde benlik saygısı sorunları önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır. Kullanılan iletişim örüntüleri aracılığıyla benlik saygısı azalmakta veya artmaktadır.

Sağlıklı bir aile yapısında eşler evlilik rollerinde uyum içinde olup, birbirlerini olduğu gibi kabul etmektedir. Sağlıklı ailenin göstergeleri karşılıklı saygı/iş birliği/ev, çocuklar ve yakın dostlara karşı sorumlu davranma gibi özelliklerle ortaya çıkmaktadır (Geçtan 1982). Sağlıklı ve fonksiyonel aile modelinin tanımlanmasında dikkate alınması gereken bazı kriterler bulunmaktadır. Bu kriterleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- **Bireysel Gelişimin Desteklenmesi:** Aile her bireyin kişisel gelişimini teşvik ederek desteklerken yeteneklerini geliştirmesi için uygun fırsatlar sunar ve psikolojik destek sağlar.
- **Etkili Rol İlişkilerinin Yapılandırılması:** Aile içindeki rol ilişkileri açık ve etkili bir şekilde yapılandırılmıştır. Birey rollerini net bir şekilde bilirken sorumluluklarını başarılı bir şekilde yerine getirir.
- **Problemlerle Aktif Bir Şekilde Baş Etme:** Aile karşılaştığı sorunlara karşı aktif girişimlerde bulunarak çözümler geliştirmek için ortak çaba sarf ederken karşılaşılabilecek kriz durumlarıyla başa çıkma stratejileri geliştirmiştir.
- **Sağlıklı Bir Ev Çevresi ve Yaşam Tarzı:** Aile fiziksel ve ruhsal sağlığı destekleyen yaşam çevresi ve tarzı oluşturur. Bu ortam bireyin sağlığını korumasına ve yüksek yaşam kalitesi sürdürmesine olanak tanır.
- **Kolaylaştırıcı Bir Etkileşim Sürecinin Yaratılması:** Aile üyeleri arasındaki iletişim ve etkileşim süreçleri sağlıklı ve destekleyici bir şekilde yürütülür. Bu süreç bireyin kendini ifade etmesini ve üyelerin birbirlerini anlamasını kolaylaştırır.
- **Topluluklarla Düzenli Bağlar Kurulması:** Aile bağlı olduğu topluluklarla düzenli ve sağlıklı ilişkiler kurar. Bu bağlar ailenin sosyal destek ağını genişletir ve toplumsal uyumunu güçlendirir (Allender ve Spradley 2005).

Bu kriterler sağlıklı bir aile yapısının ortaya konmasında/ sürdürülmesinde gerekli zeminin oluşmasında temel ve aktif rol oynamaktadır. Aile üyelerinin bireysel gelişimini destekleyen, etkili rol ilişkileri kuran ve problemlere aktif bir şekilde yaklaşan bir aile yapısı bireylerin psikolojik ve sosyal refahını artırmaktadır. Sağlıklı bir ev çevresi ve yaşam tarzı sağlamak bireyin fiziksel/ruhsal sağlığı üzerinde olumlu etkiler yaratır. Kolaylaştırıcı ve sürdürülebilir etkileşim süreçleri ve topluluklarla kurulan düzenli bağlar aile içindeki dayanışmayı ve toplumsal uyumu güçlendirirken aile içindeki ilişkilerin ve toplumun genel sağlığının korunmasına katkıda bulunur. Bu bağlamda, ailelerin bu kriterlere uygun bir şekilde yapılandırılması, uzun vadede birey/toplum açısından olumlu etkiler yaratmaktadır.

1.2) Aile Dinamikleri ve Kriz Yönetimi

Literatürde krizin çeşitli tanımlarına rastlamak mümkün olmakla beraber söz konusu tanımlar genel benzer kavramsal çerçeveleri işaret etmekte ancak kendi içlerinde ayrışmalar barındırmaktadır. Drennan ve McConnell (2007)'ye göre bu durumun temel nedeni araştırmacıların krizi kendi inanç, anlayış ve sorumlulukları doğrultusunda çeşitli şekillerde tanımlamasından kaynaklanmaktadır. Genel anlamda kriz, örgüt/bireyin mevcut işleyişinde ciddi bozulmalara yol açan durumları ifade etmektedir. Kernisky (1997) krizi, bir örgütün beklentileri ile çevresinde meydana gelen olaylar arasındaki büyük uyumsuzluk olarak tanımlayarak krizlerin örgütsel yapı ve performans üzerinde yarattığı etkilere vurgu yapmaktadır. Bu ifade krizlerin, örgütsel hedeflerle çevresel gerçeklikler arasındaki dengesizliğin varlığını göstermektedir. Örgütler çevresel değişikliklere uyum sağlama konusunda yetersiz kaldıklarında kriz durumları kaçınılmaz hale gelmektedir.

Klann (2003) kriz durumlarını bireylerin hayatında ani ve köklü değişikliklere yol açabilen kritik zaman dilimleri olarak tanımlayarak, krizlerin bireysel yaşamda yarattığı ani değişikliklerin önemini ortaya koyar. Krizler bireylerin yaşamlarındaki hızlı ve önemli değişimlere işaret etmekte ve bireylerin alışılmış düzenlerini ciddi şekilde bozmaktadır. Ani ve beklenmedik değişikliklerin etkisi bireylerin adaptasyon süreçlerini daha karmaşık bir hale getirmektedir. Velioglu ve diğ. (1991) krizlerin, aile bireyinin ani ölümü, ciddi aile bağlarının kopması, kötü muamele, ciddi kazalar, organ kaybı, sakatlık, işsizlik, maddi kayıp veya ırza geçilme gibi durumlar sonucunda oluşabileceğini belirtir. Yani krizler geniş bir spektrumda farklı kişisel ve ailevi durumların bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir.

Krizlerin çeşitliliği her durumun kendi dinamikleri ve etkileri açısından ayrı ayrı ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Rollo ve Zdziarski (2007), krizlerin ortak özellikleri arasında belirsizlik, beklenmedik tehdit, şiddet eğilimi, kısıtlı zaman, yetersiz veri ve stres gibi faktörleri sıralar. Bu unsurlar krizlerin dinamiklerini anlamak açısından önemlidir çünkü bu faktörler yönetimi ve çözüm süreçlerini karmaşıktır. Belirsizlik ve stres gibi unsurlar birey/örgütün kriz durumlarına yanıt verme yetilerini zorlaştırmaktadır.

Rosenthal ve diğ. (1989), kriz durumlarının temel yapı ve değerlere yönelik ciddi tehditler oluşturduğunu, bu süreçte kritik kararlar alınması gerektiğini ve zaman baskısı ile belirsizlikler içerdiğini belirtir. Krizler yalnızca tehdit oluşturmakla kalmaz aynı zamanda karar verme süreçlerini de zorlaştırır. Kritik kararlar almak kriz yönetiminin başarısı açısından belirleyici unsurlardan biri olmakla birlikte zaman baskısı altında ortaya çıkan belirsizlikler sürecin işleyişini sekteye uğratabilir. Zara (2011), krizler ve travmatik olayların bireyin duygusal, davranışsal ve fiziksel sağlığını olumsuz etkilediğini, normal yaşam koşullarını zorlaştırdığını ifade etmektedir. Ona göre, kriz durumlarının getirdiği bu zorluklar ve bireyin normal yaşama dönüşü aile ile sosyal desteklerle kolaylaşmaktadır. Sosyal destek mekanizmaları krizin beraberinde getirdiği etkileri minimize ederek azaltmakta önemli bir yere sahiptir.

Kriz durumları sadece bireysel düzeyde zorluklara yol açmakla kalmamakta zaman zaman toplumsal ve/veya küresel çapta geniş etkiler yaratabilme potansiyelini taşımaktadır. Boin ve 't Hart (2003)'e göre, günümüzde krizleri yalnızca belirli bir bölge ile sınırlı düşünmek etki alanlarını öngörmeyi zorlaştırmaktadır. Bu durumun temel sebebi dijitalleşme teknolojilerinin gelişimiyle birlikte ortaya çıkan küresel etkileşimlerdir. İletişim ağları, mekân sınırlarını ortadan kaldırarak coğrafi farklılıkları yok etmekte, kriz durumlarının etkilerini geniş alana yaymakta, kontrol altına alınmalarını zorlaştırmaktadır.

Farklı kriz türlerinin çeşitli dinamikleri bütüncül bir tanım oluşturmayı güçleştirirken aile içi kriz tanımları da bu karmaşadan etkilenmektedir. Vaux (2019), aile içi krizleri ailenin gündelik işleyişini bozan ve sadece mevcut stresle başa çıkmanın ötesinde krizden çıkış için yeni bir plan yapmayı zorunlu kılan durumlar olarak tanımlamaktadır. Aile dinamikleri, bireyler arasındaki ilişkiler, roller, sorumluluk paylaşımı ve iletişim biçimlerini içeren sistemler olarak ele

alınmaktadır. Dolayısıyla kriz durumları aile üyelerinin birbirleriyle olan etkileşimlerini, rol dağılımlarını ve başa çıkma mekanizmalarını doğrudan etkileyerek yapısal değişimleri beraberinde getirmektedir. Vaux (2019)'un tanımlaması, aile içindeki krizlerin mevcut stres durumunu artırmakla kalmayarak çözüm arayışına yönelik stratejiler geliştirmenin gerektirdiğini vurgulamaktadır. Krizler, mevcut işleyiş bozarken uzun vadeli iyileşme ve yeniden yapılandırılmaları zorunlu kılmaktadır.

Aile içi krizler içsel ve dışsal olarak iki ana kategoriye ayrılabilir. Weber (2010)'a göre içsel krizler; şiddetli eş çatışmaları ve aile içi şiddet, boşanma, anne-baba çocuk çatışmaları, çocukların evi terk etmesi, eşlerden birinin ölümü, evlat kaybı veya evlat ölümü, eşlerden birinin sadakatsizliği vb. olarak sıralanmaktadır. İçsel krizler genellikle ailenin iç dinamiklerini doğrudan etkileyerek birey ve/veya aile üyelerinin kişisel ve duygusal düzeyde ciddi zorluklarla karşılaşmalarına yol açar. Bu tür krizler ailenin temel yapısını ve aile üyeleri arasında uzun süreli uyum sorunlarına neden olarak mevcut istikrarı sarsabilir. Dışsal krizler ise; yoğun ekonomik sıkıntılar, doğa kaynaklı afetler, hırsızlık, terör olayları ve diğer kanun dışı faaliyetler, savaş, siyasi çalkantılar ve darbeler gibi olayları içermektedir (Weber 2010). Dışsal krizler genellikle ailenin dış çevresinde meydana gelirken aileyi dışarıdan etkileyerek çeşitli travmalara yol açabilir. Bu tür krizler genellikle daha geniş etki alanına sahip olup, ailenin çevresel koşullarında önemli dönüşümlere neden olmaktadır. Weber (2010)'a göre birey içsel krizleri dışsal krizlere kıyasla daha kolay atlatılabilir ancak aileler için bu durum geçerli değildir. Aileler içsel krizlerde dışsal krizlere oranla daha büyük zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu durum, içsel krizlerin genellikle daha kişisel ve duygusal boyutları içerdiğini ve aile üyeleri arasında derin etkiler yarattığını göstermektedir. İçsel krizler aile üyeleri arasında kişisel çatışmalara ve duygusal gerilimlere yol açarak aile içi uyumu ve destek mekanizmalarının işleyişini sekteye uğratmaktadır.

Krizin ani gelişmesi ve olağan yaşamın dışında bir olay olarak ortaya çıkması nedeniyle bireyin çözüm yollarını üretme süreçleri de bu bağlamda değerlendirilmelidir. Kriz anında çözüm yolları arayışı içindeki birey deneme yanılma yoluna gidebilmekte, bu durum krizin çözülmesinde belirsizlik ve adaptasyon gerektiren bir süreç ortaya çıkarmaktadır. İnsan eliyle ya da doğal yollarla meydana gelen travmatik olayların genel karakteristik özellikleri bu olayların bireyler üzerindeki etkilerini anlamada kritik rol oynamaktadır. Zara (2011)'e göre travmatik olaylar dört ana özellikte tanımlanabilir:

- **Bireyin fiziksel bütünlüğünü tehdit eder:** Travmatik olaylar bireyin fiziksel sağlığını tehdit ederek acil tıbbi müdahale gerektirebilecek durumlar yaratabilir (Zara 2011). Bu tür olaylar sağlık sorunlarına yol açarak bireyin fiziksel ve/veya psikolojik sağlığını ciddi şekilde etkileyebilir. Bu etki travmanın doğrudan ve somut etkilerini yansıtarak uzun süreli tedavi süreçleri için dikkatli bir planlama gerektirebilmektedir.
- **Birey yaşamını tehdit eder:** Bu tür olaylar bireyin hayatını riske atarak yaşam kalitesini ciddi şekilde etkileyebilir (Zara 2011). Hayatı tehdit eden travmalar ve riskler bireyin manevi/fiziksel bütünlüğünü etkilerken genel yaşam kalitesi üzerinde de kalıcı etkiler bırakabilmektedir.

- **Bireyin dünya ve diğer bireylere olan inançlarını tehdit eder:** Travmatik olaylar bireyin varoluşsal ve toplumsal inançlarını sorgulamasına neden olabilmektedir (Zara 2011). Bu tür olaylar bireyin dünyayı ve insanları anlamlandırma biçimlerini sarsarak varoluşsal krizleri beraberinde getirebilir. Bu durum bireyin inanç ve değer sistemleri üzerinde yarattığı bu tehdit psikolojik destek ve terapi gereksinimine sebep olabilir.
- **Bireyin sevdiklerini tehdit eder:** Sevdiklerinin zarar görmesi bireyin psikolojik sağlığını derinden etkileyebilir ve travmanın yaygınlığını artırabilir (Zara 2011). Sevdikleri üzerinde yaratılan tehditler bireyin psikolojik yükünü artırarak çoklu etkilerini yaygınlaştırabilir. Bu durum travmatik olayların sadece bireyi değil çevresindeki destek sistemlerinin de olumsuz etkilemesine sebebiyet verebilmektedir.

Kriz durumları bireyde çeşitli dengesizlikler ve belirgin davranış biçimleri ortaya çıkarabilir. Janosik ve Davies (1998) bu davranışları dört ana başlık altında toplamaktadır:

- **Umutsuzluk Davranışı:** Bu davranış bireyin tüm özerkliklerinden vazgeçmesine, edilgen ve apatik hale gelmesine neden olabilir (Janosik ve Davies 1998). Umutsuzluk, yaşadığı zorluklarla başa çıkma yetilerini kaybetmesiyle doğru orantılı olarak bireyin motivasyon ve yaşam enerjisini düşürebilir. Bu durum bireyin kriz sırasında verdiği tepkilerin derinliğini yansıtarak uzun vadeli psikolojik sorunlar ve tedavi gereksinimlerine kadar varan sonuçlar doğurabilmektedir.
- **Savaş-Kaç Davranışı:** Birey diğerlerini suçlama (savaşma) ya da sorumluluktan kaçma (kaçınma) eğiliminde olabilir (Janosik ve Davies 1998). Savaş-kaç davranışları bireyin krizle başa çıkma stratejilerini, bu stratejilerin sosyal ve kişisel etkilerini anlamada önemli rol oynamaktadır. Bu tür tepkiler kriz anında bireyin sosyal etkileşimlerini, stresle başa çıkma biçimlerini etkilerken ihtiyaç duyulan kriz yönetimi stratejilerinin belirlenmesini zorlaştırabilmektedir.
- **Çatışma Davranışı:** Birey görevlerini kısmen başarır fakat tamamlayamaz, davranışları tutarsızlık ve kararsızlık gösterebilir (Janosik ve Davies 1998). Bu davranışı sergileyen birey kriz anında karar alma süreçlerinde zorluklar yaşayarak ve strateji uygulama gücü ortaya koymaktadır. Bu tür davranışlar bireyin krizle başa çıkma yetenekleri üzerinde belirsizlikler yaratarak kriz yönetiminde aşılması güç zorluklara neden olabilmektedir.
- **Yardımsızlık Davranışı:** Bu davranış türü bireyin diğer kişilere sorumluluk yüklemesi ve çocukluk özellikleri sergilemesiyle karakterizedir (Janosik ve Davies 1998). Yardımsızlık davranışı bireyin kriz anında yetersizlik duygularını ve bağımsızlık kaygılarını yansıtabilir. Bu durum bireyin sosyal destek sistemlerine olan ihtiyaçlarını artırırken destek sistemlerinin etkinliği belirleyici faktör olarak ortaya çıkabilmektedir.

Başta çıkma yöntemleri bireyin krizlerle başa çıkma süreçlerinin önemli bir parçasını oluşturmakta ve bu yöntemler; basit-karmaşık, dolaylı-dolaysız, bilişsel-duygusal, etken-edilgen, içsel-kişilerarası, sözel-sözel olmayan şekillerde kendini gösterebilir. Başta çıkma stratejileri bilinçli, bilinç öncesi veya

bilinçsiz düzeylerde oluşabilirken bilinçsiz düzeydeki başta çıkma yöntemleri çoğunlukla ego savunma düzenekleri ile eş anlamlar taşır (Burgess 1990).

Kriz durumlarında başta çıkma stratejilerinin geniş bir yelpazede değerlendirildiği görmek mümkündür. Ancak literatürde sıkça atıfta bulunulan bu sınıflandırmanın her kriz durumunu tam anlamıyla açıklamakta yetersiz kaldığı görülmektedir. Özellikle bazı kriz durumları dengesizliğin aşılmasında bireyin dinsel inançlarına tutunmasını ve bu inançların birey tarafından başta çıkma yöntemi olarak kullanılmasını beraberinde getirebilmektedir. Pargament ve Raiya (2007)'nin belirttiği üzere, bireyin yaşadığı sağlıksız ruhsal durumlarla baş edebilmek için kutsalla ilişkili teknikler kullanması, dini başta çıkma tarzları, onun psikolojik anlamda dirençli olmasına katkı sağlamaktadır. Bireyin zorluklarla başta çıkmada ulaşacağı olumlu anlam duygusu dini inançlarla, kişinin benimsediği değerlerle ve bir amaca adanmışlıkla doğrudan ilişkilidir. Dini başta çıkma stratejileri bireyin kriz anlarında manevi destek arayışını yansıtırken genel başta çıkma yeteneklerini etkileyebilmektedir. Dinsel ve manevi başta çıkma yöntemleri, bireyin krizlerle başta çıkma süreçlerinde önemli bir rol oynayabilir ve bu durum psikolojik dirençliliğin artırılmasında etkili bir faktör olarak öne çıkabilir. Davranış biçimlerindeki çeşitlilik kriz yönetimi ve destek stratejilerinin geliştirilmesinde kapsamlı bir anlayış gerektirdiğini ve her bireyin krizle başta çıkma sürecinin benzersiz olduğunu göstermektedir. Benzersiz olan bu süreçleri genel başlıklar altında toplamak zaman zaman bireyi sınıflandırmanın dışında bırakabilmekte ve ihtiyaca uygun çözüm yolları geliştirilmesini zorlaştırabilmektedir. Bu durum kriz yönetimi stratejilerinin ve davranış kalıplarının daha esnek ve birey odaklı olmasını gerektirmektedir.

Dengenin oluşturulmasına yönelik başta çıkma davranışlarını geliştirmek kriz çalışmalarının temel amacını oluşturmaktadır. Bu süreçte birincil hedef bireyin kriz öncesi işlev seviyesine ve/veya daha iyi bir seviyeye geri dönmesini sağlamaktır. Ancak bu durum her zaman bireyin kriz öncesinde var olan psikolojik ve sosyal durumuna geri dönmesi anlamına gelmemektedir; krizin tamamen bertaraf edilmesi, sorunun unutulması ve/veya stresin sonsuza kadar ortadan kalkması gibi bir beklenti de içermez. İşlevlerin eski düzene geri dönmesi krizin bilişsel, duygusal ve davranışsal bozulmalarının iyileştirilmesini ifade eder. Bu iyileşme, günlük yaşamın temel gereksinimlerini karşılamak için enerji bulmayı, kızgınlık ve pişmanlık duymaksızın basit zevklerden keyif almayı ve diğer insanlara olan ilgiyi yeniden kazanmaya başlamayı içermektedir (Parkes ve Weiss 1983). Bu çerçevede kriz sonrası işlevselliğin yeniden sağlanması bireyin kriz öncesi durumuna geri dönmenin ötesinde yeni bir denge bulması anlamlarını da taşımaktadır. Dolayısıyla kriz sonrası iyileştiği düşünülen bireyin bilindik karakteristik özelliklerinin dışında bir davranış kalıbı içinde olması her zaman iyileşmediği anlamına gelmeyecektir.

Kriz sonrası iyileşme süreci genellikle bilişsel, duygusal ve davranışsal alanlarda bütüncül bir yenilenme gerektirmektedir. Bu süreçte bireyin günlük yaşamın temel gereksinimlerini karşılamak için gerekli enerjini yeniden kazanması sürecin sadece bir parçasını oluşturmaktadır. Kriz sonrasında duygusal iyileşmeyle birlikte sosyal ilişkileri yeniden canlandırabilmek bireyin psikolojik iyilik hali üzerinde olumlu etkiler

yaratmaktadır. Dolayısıyla kriz sonrası destek ve müdahale stratejileri bireyin işlevsel yönlerinin geliştirilmesinin yanı sıra duygusal ve sosyal alanlarının iyileşmelerini de desteklemelidir. Kriz sonrası iyileşme bireyin hem kişisel hem sosyal düzeyde denge bulmasını sağlamak açısından kapsamlı bir yaklaşımı gerektirmektedir.

2. YÖNTEM

Çalışmada olayları doğal bağlamlarında anlamayı ve detaylandırmayı hedefleyen nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırma, olayların geçtiği ortamı, katılımcıların bakış açılarıyla derinlemesine inceleyerek olayların doğasını anlamaya odaklanır (Merriam 2015). Nicel verilerin aksine nitel veriler betimleyici ve zengin içerik sunarak araştırmanın daha detaylı ve kapsamlı bir şekilde yapılmasına olanak tanır (Seggie ve Bayyurt 2015). Çalışmanın amacı depremin aile içi iletişim pratikleri üzerindeki etkilerini katılımcıların kendi ifadeleriyle ve deneyimleriyle anlamaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinin kullanılmasının temel sebebi farklı düşüncelere yer vererek ailelerin kriz anı/sonrasındaki aile içi tepkilerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır.

Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde araştırmacı araştırmanın amaçlarına en uygun katılımcıları seçmekte ve bu sayede derinlemesine bilgi edinmeyi hedeflemektedir (Bal 2016). Amaçlı örneklemede evrenin tamamını temsil etme hedefi bulunmamakla birlikte bu yöntemin amacı belirli bir konu hakkında ayrıntılı ve kapsamlı bilgi elde etmektir (Şimşek 2012). Amaçlı örneklemin evreni temsil etme gücünün sınırlı olmasına rağmen, araştırmanın belirli bir sorunu derinlemesine ele alması açısından son derece faydalıdır.

Çalışmada kullanılan derinlemesine mülakat yöntemi katılımcıların kişisel deneyimlerini ve duygusal tepkilerini açıkça ifade edebilmelerine olanak tanımaktadır. Deprem gibi büyük ölçekli krizler aile içindeki rollerin yeniden şekillenmesine, iletişim biçimlerinde değişikliklere, dayanışma mekanizmalarının farklı aşamalardan geçmesine yol açmaktadır. Söz konusu deneyimi yaşamış bireylerle gerçekleştirilen mülakatlar, aile içi iletişimin nasıl değiştiğini, kriz anlarındaki liderlik rollerini ve dayanışmanın nasıl geliştiğinin anlaşılmasında yardımcı olmuştur. Katılımcıların duygusal tepkileri ve aile içindeki rollerine dair detaylı veriler depremin aile dinamikleri üzerindeki etkisini derinlemesine incelemek açısından önem taşımaktadır.

Verilerin analizinde tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Tematik analiz, veri içerisindeki ortak temaları ve örüntüleri belirlemek için kullanılan bir nitel analiz yöntemidir (Braun ve Clarke 2006). Bu süreç mülakatlardan elde edilen verilerin kodlanması ve temalara ayrılması ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların aile içi iletişimde yaşadıkları dönüşümler, duygu durumları ve kriz yönetimi ile ilgili deneyimlerinden elde edilen veriler, tematik analiz yoluyla belirli kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Bu analiz yöntemi elde edilen zengin verilerin sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyarak araştırma bulgularının anlamlı bir bütün oluşturmasını sağlamaktadır.

Araştırmada elde edilen verilerin doğruluğunu artırmak amacıyla katılımcı doğrulaması yoluna başvurulmuştur.

Mülakat sonrası katılımcılara mülakat sırasında elde edilen bulgular sunulmuş ve bulguların doğrulukları teyit edilmiştir. Araştırmacının önyargılarını en aza indirmek amacıyla mülakatlar sırasında tarafsız bir yaklaşım benimsenmiş ve her katılımcının kendi bakış açısını dile getirmesine olanak tanınmıştır. Çeşitli demografik özelliklere sahip katılımcıların araştırmada yer alması araştırmanın iç geçerliliğini artırmaktadır.

2.1) Çalışma Grubu

Çalışmada depremin doğrudan etkisini yaşamış ve aile içi iletişimdeki değişimleri deneyimlemiş aileler arasından katılımcılar seçilmiştir. Bu sayede deprem sonrası iletişim süreçleri, aile içindeki rol değişiklikleri ve dayanışma mekanizmaları derinlemesine incelenmiştir. Seçim yapılırken aile üyeleri içerisinde “çocuk” statüsünde bulunan katılımcıların çocuklarının olmamasına dikkat edilmiştir. Bunun temel sebebi her katılımcının aile içindeki iletişim pratiğini, bu pratiklerin değişim ve dönüşümlerini tek bir açıdan odaklanarak ifade etmelerini sağlamak ve daha güvenilir bilgiye ulaşmaktır.

Çalışmada Kahramanmaraş depremini yaşamış 9 il, 47 aileden 32 erişkin ve 35 çocuk katılımcıyla derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çalışmada geçen “çocuk” kelimesi sözlük anlamından ve katılımcının yaşından bağımsız “ebeveynleri olan birey” olarak değerlendirilmiştir. Bütüncül bakış açısının sağlanması açısından grupların aynı aileye ait bireyler olmasına dikkat edilmiştir.

Mülakatlar bireysel olarak gerçekleştirilmiştir. Bu tercih katılımcıların aile üyelerinin yanında kendilerini ifade etmede yaşayabilecekleri kısıtlamaları ve yanlılıkları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Özellikle ebeveyn varlığının çocuk katılımcıların verdikleri yanıtları etkilemesi ve/veya duygularını tam olarak ifade edememesi riski ortadan kaldırılmıştır. Çocuk katılımcıların sadece ebeveynleriyle olan ilişkilerine ve deneyimlerine odaklanarak cevaplarını oluşturması ve bütüncül bir bakış açısının yakalanması hedeflenmiştir. Bireysel mülakatlar sayesinde katılımcılar kişisel deneyimlerini daha rahat paylaşabilmiş ve kapsamlı verilere ulaşılmasını sağlamıştır.

Araştırma sürecinde katılımcıların mahremiyetini ve gizliliğini korumak öncelikli etik hassasiyetlerden biri olmuştur. Mülakatlar öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı, süreci ve gizlilik ilkeleri açıklanmış ve her katılımcının onamı alınmıştır. Verilerin saklanması ve kullanımı konusunda da katılımcıların haklarına saygı gösterilmiş, elde edilen tüm veriler anonimleştirilmiştir. Bununla birlikte konunun hassasiyeti göz önünde bulundurularak katılımcılara diledikleri zaman araştırmadan çekilme haklarının bulunduğu hatırlatılmıştır. Mülakatların devam ettiği süreçte 4 (dört) katılımcı mülakata devam etmeme hakkını kullanmış ve çalışmadan çekilmiştir. Mülakat esnasında bu katılımcılardan elde edilen veriler çalışmada kullanılmamıştır.

2.2) Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmada elde edilen verilerin yalnızca Kahramanmaraş depremine maruz kalan ailelerden elde edilmesi bulguların genellenebilirliği açısından bir sınırlılık oluşturabilir. Ancak söz konusu depremin etkinliği ve coğrafi yayılımının genişliği göz önünde bulundurulmalıdır. Bununla birlikte aile içi iletişimi incelemek amacıyla yalnızca bireysel mülakatların

tercih edilmesi aile dinamiklerinin bütüncül olarak ele alınmasını sınırlandırabilir. Ancak bu sınırlılıklar araştırmanın derinlemesine analiz yapılması ve bireylerin kriz dönemindeki kişisel deneyimlerine odaklanılması açısından geniş fırsatlar sunmaktadır. Konunun hassasiyeti göz önünde bulundurularak katılımcıların yaşanmış olan travmalarını yeniden canlandırmamak açısından mülakatlar esnasında sık sık ara verilmesine dikkat edilmiştir. Bu hassasiyet katılımcıların duygu durumlarını korumayı amaçlarken söz konusu aralarda konudan kopma, sapma ve/veya elde edilebilecek verilerin derinliğini etkileme gibi sonuçların ortaya çıkma riski gözle alınmıştır.

3. BULGULAR

Çalışmada deprem gibi doğa kaynaklı afetlerin aile bireyleri arasındaki iletişim biçimlerini nasıl dönüştürdüğü ve afet sonrası ortaya çıkan duygusal ve psikolojik dinamikleri nasıl etkilediği derinlemesine mülakat yöntemiyle irdelenmiştir. Bu bağlamda yapılan görüşmeler katılımcıların afet anı/sürecinde yaşadıkları deneyimlere dair kapsamlı veriler sunmaktadır. Bulguların analizi deprem afetinin ailelerin iç iletişim biçimlerine ve günlük yaşamlarına yansıma biçimlerine, bireylerin duygusal ve psikolojik durumlarına etkilerini ortaya koymaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular aile içi iletişimde yaşanan değişiklikler, duygusal dayanıklılık ve kriz yönetimi gibi temel temalar etrafında şekillenmiştir. Katılımcılar depremin ardından aile içindeki rol değişimlerinden, empati ve destek düzeylerine kadar çeşitli faktörleri yaşadıkları anları göz önünde bulundurarak açıklamışlardır. Bulgular, afet sonrası ailelerin karşılaştıkları iletişimsel zorluklar ve bu zorluklarla başa çıkma stratejilerine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Aile içi ilişkilerin farklı alanlarda güçlenmesi ve/veya zayıflaması gibi sosyo-psikolojik etkiler de bu bölümde detaylı olarak ele alınacaktır. Bulgulardan elde edilen sonuçların daha net ortaya konabilmesi açısından veriler ayrı başlıklar altında toplanmış ve katılımcıların aile içi statülerine göre ayrıştırılmıştır. Bu bağlamda konu açısından önem teşkil eden ve katılımcılarca en çok üzerinde durulan başlıklar ayrıntılarıyla değerlendirilmiştir.

3.1) Deprem Anında Aile İçi İletişim Dinamiklerinin Dönüşümü

Deprem anında aile bireyleriyle iletişim çabaları telefon gibi iletişim araçları üzerinden gerçekleşmiş ancak bu süreçte kurtarma çalışmalarında kullanılan telefon hatlarının yoğunluğu nedeniyle bazı aksaklıklarla karşılaşmıştır. Katılımcıların ifadeleri depremin ilk anlarında iletişim kurmanın ne denli zorlaştığını ve bu durumun bireylerde kaygıyı artırdığını göstermektedir. Özellikle aile üyelerine ulaşamamak, afet sonrası yakınların durum bilgisine ulaşamaması gibi temel sorunlar aile üyelerinin duygusal olarak daha kırılğan hale gelmelerini beraberinde getirmiştir. Bu koşullarda aile üyeleri arasındaki iletişimde güvenli bir alan arayışı, aile üyelerinin fiziksel olarak bir araya gelme ve destek olma yönünde ortak bir eğilim geliştirmelerine neden olmuştur. Deprem esnasında fiziksel yakınlık, güven ve dayanışma sağlama amacıyla gerçekleştirilen sarılmalar, temaslara ve bir arada bulunma önemli bir destek mekanizması olarak öne çıkmıştır.

Deprem anında meydana gelen kaybetme korkusu ve yakınlardan ayrılma endişesi aile içindeki dayanışma duygusunu ön plana çıkararak güçlendirmiştir. Katılımcılar ifadelerinde deprem anında şok ve çaresizlik duygusundan öte cesaretle hareket etme, birbirlerine güvenli alanlar yaratma, aile üyelerini güvende tutma çabalarını ön plana çıkarmaktadır. Bazı katılımcıların afet öncesi katıldıkları deprem tatbikatları sayesinde bilinçli kararlar alabilmiş olmaları aile içindeki dayanışma mekanizmalarının hızla devreye girmesini sağlamıştır. Bu veri deprem anında iletişim ve destek mekanizmalarının kriz anlarında ne kadar önemli olduğunu ve bireylerin hayatta kalma stratejilerinin aile içindeki ilişkilerle ne kadar şekillendiğini gösteren kritik bir bulgudur.

Deprem anı, her yaş grubundan birey için büyük bir şok ve travma kaynağıdır. Özellikle çocuk bireylerin bu süreçteki tepkileri, yaşadıkları duygusal ve psikolojik değişimler aile içindeki iletişim tarzını şekillendiren önemli faktörler arasında yer almaktadır. Çocuklar, deprem gibi afetler ortaya çıktığında daha savunmasız kalmakta, yetişkinler kadar hazırlıklı olamayacaklarından olayın doğrudan etkilerini daha derinden hissetmektedir. Kendini savunamama hali çocukların aile içindeki ilişkilerinde de belirgin değişimlere yol açmaktadır. Çocukların, deprem sırasında duydukları korku ve endişe, aile içindeki iletişimi doğrudan etkileyen faktörlerdir.

Elde edilen veriler çocukların deprem sırasında annelerine veya babalarına sıkıca sarılarak güven aradığını ve onlardan gelen sözlü ya da fiziksel güvence ile rahatlamaya çalıştıklarını göstermektedir. Bu tür fiziksel yakınlık sadece çocukların korkularını yatıştırmakla kalmaz aile üyeleri arasındaki bağları da güçlendirir. Çocuk katılımcılar ebeveynlerinin duygusal durumlarını doğrudan hissedebildiklerini ve güven verici tutumlarını gözlemleyerek kriz anını daha kolay atlattıklarını belirtmişlerdir. Sosyoekonomik durumdan bağımsız olarak çocuk katılımcılar endişe ve korkularını dile getirmiştir. Kriz anında çocuklarda ortaya çıkan yoğun kaygı düzeyi, ebeveynleriyle kurdukları iletişimi olumsuz yönde etkilemiş ve iletişim süreçlerini sekteye uğratmıştır. Karar verme mekanizması olarak kendilerini konumlandıran ebeveyn katılımcıların 21'i kriz anında fiziksel sağlıkları konusunda taşıdıkları kaygı nedeniyle çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmada yetersiz kaldıklarını ifade etmiştir. 11 ebeveyn katılımcı kriz anında çocuklarına sarıldıklarını, her şeyin yoluna gireceğine dair telkinlerde bulduklarını ve psikolojik destek mekanizmalarını koruduklarını vurgulamıştır. Bu katılımcılar çocuklarına nasıl hareket etmeleri gerektiğini açıklamak için özel çaba sarf etmiş ve iletişimi daha şeffaf bir hale getirmiştir. Çocukların yaşadıkları travmayı anlamaları açısından kullanılan kelimeler ve davranışlar aile içindeki güvenli ortamı oluşturmak için kritik bir rol oynamaktadır.

3.2) Deprem Sonrası İletişim Süreci ve Duygusal Değişimler

Elde edilen veriler göz önünde bulundurulduğunda depremin ardından aile içindeki iletişimin duygusal ve psikolojik açıdan büyük bir değişim geçirdiğini söylemek mümkündür. İlk günlerde var olan fiziksel koşullar nedeniyle aile üyeleri arasındaki bağlantı da zayıflamıştır. Ancak bu süreçte aile üyeleri, duygusal olarak birbirlerini anlamak ve desteklemek

için daha fazla çaba harcamışlardır. Aile üyeleri arasında, özellikle çocuklarda görülen korku ve endişe duyguları ailenin içinde bulunduğu duygusal zorlanmaları yansıtmaktadır. Aile üyelerinin çocuklarına psikolojik destek sunabilmek için farklı iletişim yöntemleri kullanmaları, deprem sonrası dönemde yaşadıkları travmalarla baş etme sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Ebeveyn katılımcıların tamamı çocuklarını güvende hissettirmek için güçlü görünme çabasında olduklarını ifade etmiştir. Aileyi bir arada tutma çabası ve çocukların korkularını hafifletme gibi faktörler ebeveynlerin duygusal ihtiyaçlarını arka plana atmalarına neden olmuştur. Ebeveyn katılımcıların 30'u durumu çocuklarına açıklamakta yetersiz hissettiklerini ancak buna rağmen durumu anlatmak için çaba sarf ettiklerini belirtmiştir. 2 katılımcı çocuklarına durumu açıkça anlattıklarını ve bu açık anlatımın iletişimi kuvvetlendirdiğini ifade etmiştir. Çocuklarla kurulan bu iletişim çabaları aile içi iletişimi güçlendirmiş ve güven duygusunu arttırmıştır.

Katılımcılardan 22'si yaşadıkları travmayı yoğun hissettiklerini ve dışa vurduklarını ancak bu dışavurumların çocukların olmadığı ortamlarda gerçekleşmesi için özen gösterdiklerini belirtmişlerdir. 8 katılımcı zor koşullarda bulduklarını çocuklarına anlatırken duygusal tepkiler verdiklerini ancak bu durumun aile içindeki dayanışmayı kırmak yerine, bireylerin birbirine destek olma arzusunu daha da pekiştirdiğini gözlemlemiştir. Aile üyeleri arasındaki destek mekanizmaları duygusal anlamda birbirlerine bağlanmalarını sağlamış, iletişimde daha sağlıklı ve güçlü bir zemin yaratmıştır. 2 katılımcı çocuklarını korumak için mevcut durumu hafifletici konuşmalar yaptıklarını belirtmiş ancak bu durumun kriz sonrası süreçlerde çocukların karşılaştıkları güçlükler nedeniyle aile içi iletişimde zorluklar yaşanmasına sebebiyet verdiğini ifade etmiştir.

Çocuk katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre çocukların deprem sonrası dönemde aile içindeki bireylerle kurdukları iletişimin, büyük ölçüde güvenli bir ortamda gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Çocuklar ailelerinden gelen net ve basit açıklamalarla yaşadıkları korkuyu daha iyi yönetebilmişlerdir. Aile üyeleri arasındaki açık iletişim, çocukların kendilerini daha güvende hissetmelerine olanak tanımıştır. Bununla birlikte, depremin ardından yaşanan psikolojik travmaların üstesinden gelmek, çocuklar için uzun bir zaman dilimine yayılmıştır. Katılımcıların 28'i normal hayat kalıplarının dışına çıkmanın, okula gitmek gibi basit günlük rutinleri yerine getirememenin baskı altında hissettirdiğini vurgulamıştır. Ebeveynlerinin ağladığına şahit olan 12 çocuk katılımcı çocuk bu durumdan endişe duyduklarını ancak aile büyüklerine olan güven duygularının zedelenmediğini belirtmiştir. Özellikle duygusal olarak yakın aile üyeleriyle kurdukları iletişim, onların yeniden güven duygusu geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Bu süreç ebeveyn tutumlarıyla şekillenmiş, çocukların yaşadıkları travma ve etkileri ebeveynlerin tutumları doğrultusunda farklılık göstermiştir. Ancak genel olarak bakıldığında krizin çocuğa doğru anlatılması çocuğun güven duygusunu pekiştirmiştir.

3.3) Psikolojik Destek ve Aile İçi İletişim

Deprem esnasında ve sonrası yaşanan travmalar bireylerin ve ailelerin psikolojik ve duygusal dengelerini derinden etkileyebilir. Aile bireyleri arasında korku, kaygı, suçluluk ve çaresizlik gibi duygular yaygın bir şekilde görülürken, bu

durum iletişim problemlerine, ilişkilerde kopmalara ve uzun vadeli psikolojik sorunlara yol açabilir. Özellikle çocuklar ve yaşlı bireyler gibi dezavantajlı gruplar bu süreçte daha savunmasız hale gelebilir. Psikolojik destek bu tür travmatik deneyimlerin etkilerini hafifletmek, aile üyeleri arasındaki dayanışmayı güçlendirmek ve bireylerin yaşamsal pratiklerini yeniden inşa etmek için önemlidir. Uzmanlardan alınan rehberlik, profesyonel yardım ailelerin krizle başa çıkma mekanizmalarını geliştirmelerine ve travmanın bireysel ve toplumsal etkilerini daha sağlıklı bir şekilde yönetmelerine katkı sağlar. Bu nedenle deprem sonrası psikolojik destek alımı bireylerin iyilik halini etkilerken toplumsal sürdürülebilirlik süreci için de kritik bir gerekliliktir.

Çalışmada katılımcıların büyük bir kısmı, profesyonel/psikolojik destek almak yerine aile içinde birbirlerini desteklediklerini ifade etmiştir. Bu tür içsel dayanışmalar bazı travmatik etkilerin daha uzun sürmesine yol açsa da aile içindeki dayanışma duygusunu güçlendirmiştir. Erişkin katılımcıların sadece 5'i profesyonel psikolojik destek aldıklarını ifade etmiş, alınan psikolojik destek bireylerin daha sağlıklı bir duygusal dengeye ulaşmalarını ve krizle başa çıkabilmelerini sağlamıştır. Psikolojik destek alan katılımcılar bu desteğin, duygusal iyileşme süreçlerine olumlu etkide bulunduğunu ve aile içindeki iletişimi daha açık hale getirdiğini vurgulamışlardır. Bu katılımcılar alınan psikolojik desteğin, aile içindeki tüm bireyler üzerinde dolaylı olarak etkili olduğunu ve iletişimin daha sağlıklı bir zemine oturduğunu belirtmişlerdir.

Aile içindeki dayanışma bazı durumlarda profesyonel psikolojik desteğin yerine geçerek, aile üyelerinin birbirlerine yaklaşımına olumlu etkilerde bulunmuştur. Bununla birlikte psikolojik destek almayan 27 katılımcı tarafından duygusal yüklerin biriktiği ve bu durumun aile içindeki iletişimi kısıtladığı ifade edilmiştir. Genel olarak psikolojik desteğin aile içindeki iletişim üzerindeki olumlu etkisi travma sonrası iyileşme sürecini hızlandırmış aile bağlarını kuvvetlendirmiştir.

Çocuk katılımcılardan 7'si süreç içerisinde profesyonel destek aldıklarını belirtmiş ve bu desteğin özellikle ebeveynleri anlama, yaşanmış kayıpları anlamlandırma, korku ve endişe durumlarını bertaraf etme, aile içi iletişimi devam ettirme açısından faydalı olduğunu ifade etmiştir. 6 katılımcı psikolojik destek almadığını ancak aileyle yapılan konuşmalar ve aile büyüklerinin kendilerine sağladıkları güven duygusu sayesinde zorlukları aştıklarını belirtmiştir. 22 katılımcı psikolojik destek almadığını ve özellikle aile içi iletişimlerde zorluklar yaşadığını anlatmış ve profesyonel desteğe sıklıkla ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Çocuklar, duygusal durumlarını anlamak ve yönetmekte zorlanabilirler; dolayısıyla profesyonel psikolojik yardım almak, onların yaşadıkları travmaları daha sağlıklı bir şekilde atlatmalarına yardımcı olabilir.

Aile içindeki iletişimin çocukların psikolojik iyileşme süreçlerinde önemli bir rol oynadığı gözlemlenmiştir. Ailelerin çocuklarını duygusal olarak destekleyerek dinlemeleri ve anlamaya çalışmaları çocukların travma sonrası iyileşme süreçlerinde büyük etkiye sahip olmuştur. Aile içindeki destek çocukların güven duygusunu pekiştirerek aile üyeleri arasındaki bağları güçlendirmiştir. Bununla birlikte çocuklar için psikolojik destek almak, onları daha iyi anlayan profesyonel bir yetişkin rehberliğinde duygusal dengeyi bulmalarına olanağını kolaylaştırmıştır.

3.4) Kriz Döneminde Rol Değişimleri ve Aile İçi Dayanışma

Deprem gibi büyük bir felaket, aile içindeki rol dinamiklerini değiştirebilir. Çalışmanın ana temalarından birini kriz esnası/sonrasında aile içi rol dağılımında meydana gelen değişimler oluşturmaktadır. Konu hakkında literatüre bakıldığında rol değişimlerine yönelik kayıtlara rastlanmamaktadır.

Erişkin katılımcılar kriz anında bazı aile bireylerinin daha cesur ve toparlayıcı bir tutum sergileyerek aile içindeki liderlik rollerini üstlendiklerini belirtmişlerdir. Bu bulgu kriz anlarında aile içindeki dayanışma duygusunun ve organizasyonel yapının güçlendiğini göstermektedir. Katılımcıların 27'si eşler arasındaki sorumluluk paylaşımının değiştiğini ve özellikle ekonomik zorlukların artmasıyla birlikte maddi yükü üstlenen bireylerin daha fazla sorumluluk aldığını ifade etmişlerdir.

Deprem sonrası, çocukların aile içindeki rollerinin değişip değişmediği de önemli bir araştırma konusu olmuştur. Erişkin katılımcıların 7'si özellikle kız çocuklarının kriz anlarında aile içindeki liderlik rolünü üstlendiğini belirtmişlerdir. Sebebi sorulduğunda ise mekân değişikliğiyle birlikte ebeveynlerin temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere dışarıda bulunması ve çözüm yolu geliştirme çabasında bulunmaları nedeniyle kız çocuklarının özellikle daha küçük kardeşler için toparlayıcı rollere büründüklerini ifade etmişlerdir. Bu tür değişiklikler, aile üyelerinin kriz anlarında birbirlerine nasıl destek olduklarını ve birbirlerinin rollerini nasıl üstlendiklerini göstermektedir. Ancak katılımcıların 34'ü aile içinde rol değişiminin gerçekleşmediğini iletişimin genel olarak devam ettiğini vurgulamıştır. Bu ifadeye bulunan katılımcılardan 29'u çocuk katılımcıdır. Dolayısıyla katılımcıların aile içinde nasıl bir rol oynadıklarını fark etmemiş olmaları olasıdır. Örneğin 22 katılımcı, küçük yaşta olan çocuklarının ebeveynlerini neşelendirmeye çalıştıklarına, duygusal destek olduklarına ve aile bütününe ruh halini iyileştirmeye yönelik işlevler yürüttüklerine tanıklık ettiklerini belirtmişlerdir. Üstlendikleri bu rol aile içinde travmanın atılmasında önemli bir rol oynamıştır. Katılımcıların ifadeleri bazı çocukların deprem sonrasında ailelerine yardımcı olmak adına daha sorumluluk sahibi davranışlar sergilediklerini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan bazı çocuklar içe kapanmış ve duygusal destek almayı tercih etmişlerdir. Aile içindeki bu değişim çocukların ailelerinin travmatik süreçle başa çıkmalarına nasıl katkı sağladığını ve onların aile içindeki rollerinin ne kadar esnek olduğunu göstermektedir. Genel olarak bakıldığında mülakatlar ailelerin kriz anlarında dayanıklılıklarını koruma eğiliminde olduklarını ve aynı zamanda aile içindeki rol dinamiklerinin bir kriz sırasında nasıl evrilebileceğini göstermektedir.

4. SONUÇLAR

Depremler gibi büyük doğa kaynaklı afetler aile içindeki iletişim dinamiklerini derinden etkilemekte ve aile üyelerinin duygusal ve psikolojik durumlarında önemli değişimlere yol açmaktadır. Yapılan çalışma, benzer kriz durumlarında dahi aile içi iletişim dinamiklerin nasıl farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çalışmada depremi yaşamış katılımcılarla yapılan mülakatlar sonucu elde edilen bulgulardan; deprem sonrası aile içi iletişimin, kriz anlarında yaşanan duygusal değişikliklerin, psikolojik destek süreçlerinin ve rol değişikliklerinin, bireylerin/ailelerin dayanışma içinde hareket etmelerini sağlamak açısından değerini göstermektedir. Aile içindeki dayanışma, hayatta kalma stratejileri ile birlikte duygusal

iyileşme süreçleri için de büyük bir öneme sahiptir. Bu süreçte duygusal destek, iletişimdeki açık kanal ve psikolojik yardım gibi unsurlar aile içindeki bağları güçlendiren önemli faktörler olarak değerlendirilmektedir. Deprem sonrası dönemde ailelerin gösterdiği dayanışma, toplumsal birlikteliğin ve krize karşı dirençli bir toplum yapısının oluşturulmasına yardımcı olmuştur.

Depremin çocuklar üzerindeki etkisi aile içi iletişim dinamiklerini derinden etkilemiştir. Çocukların deprem anında ve sonrasında yaşadıkları korku, kaygı/travma aile içindeki iletişimi şekillendiren en önemli unsurlardan biri olmuştur. Koruma içgüdüleriyle çocuklarına yaklaşan ebeveynler daha güçlü kalma ve güven inşa etme çabası içine girmiştir. Bu aşamada çocuklarını koruma duygusuyla hareket etmeleri zaman zaman çocuklarla kısıtlı paylaşımlara neden olmuş bu durum aile içi iletişimi zedelemiştir. Bazı katılımcı ebeveynlerin çocuklarına yönelik şeffaf ve güven verici iletişimlerini çocukların duygusal iyileşme süreçlerinde kritik bir rol oynamıştır. Çocuklar, ailelerinden aldıkları duygusal destek ile travmalarını daha sağlıklı bir şekilde atlatabilmişlerdir. Bu süreçte aile içindeki açık iletişim, güvenli bir ortam ve profesyonel psikolojik destek, çocukların sağlıklı bir iyileşme süreci geçirmelerine olanak tanımıştır. Deprem gibi afetler, aile içi bağları güçlendirmede katkı sağlayarak, kriz anlarında iletişimin hayati önem taşıdığını ortaya koyan kritik deneyimler sunmaktadır.

Ailelerin kriz durumlarına verdikleri tepki ve sağladıkları dayanışma, bu sürecin nasıl şekilleneceğini belirleyen kritik faktörlerdir. Ailelerin yaşadıkları travmalar ve psikolojik zorluklar karşısında bilinçli hareket etmeleri, birbirlerine güven verici bir dil kullanmaları ve açık bir iletişim kurmaları duygusal iyileşme süreçlerini hızlandırmaktadır. Özellikle çocuklar açısından bakıldığında deprem gibi travmatik olaylarla başa çıkarken ailelerinin sağladığı duygusal destek ve güven duygusu sayesinde bu süreci daha sağlıklı bir şekilde atlatabilmelerine olanak sağlanabilir. Çocukların yaşadıkları duygusal zorluklar, aile içindeki iletişimi zorlaştırabilir ve daha karmaşık hale getirebilir. Çocuklar genellikle duygusal travmalarını ifade etmekte güçlük çekebilir bu nedenle ebeveynler çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını anlamak ve onlara psikolojik destek sağlamak adına daha fazla çaba göstermelidir. Çocuklarla yapılan açık ve dürüst konuşmalar onların korkularını ve endişelerini paylaşmalarına olanak tanır ve duygusal iyileşmelerini destekler. Ailelerin, profesyonel yardım almak konusunda çocuklarına rehberlik etmeleri uzun vadeli duygusal iyileşme süreçlerine katkı sağlamaktadır.

Aile içindeki bağlar krizin yönetilmesinde ve sonrasında iyileşme süreçlerinde hayati bir rol oynamaktadır. Dayanışma ve güven duygusu güçlü olan aileler kriz dönemlerinde daha sağlıklı bir iletişim kurarken bireysel/toplumsal düzeyde iyileşmeyi desteklemektedir. Depremler ve benzeri felaketler sonrasında yaşanan psikolojik dönüşüm, aile üyelerinin birbirlerine verdiği duygusal destekle daha sağlıklı aşılabilmektedir. Aile üyelerinin, özellikle çocuklarının duygularındaki iyileşmeleri hızlandıracak psikolojik rehberlik sağlamaları, travmaların etkilerini hafifletirken gelecekteki krizlere karşı daha güçlü bir bağ oluşturulmasına katkı sağlar. Dolayısıyla aile içindeki sağlıklı iletişim ve duygusal destek hem çocukların hem de yetişkinlerin duygusal iyileşme süreçlerinin temel taşlarını oluşturur.

Deprem gibi dışsal ve beklenmedik krizler maddi kayıpların yanında yüksek oranda manevi kayıplara sebep olarak toplumun en küçük yapı taşı olan ailelerde de derin dönüşümleri beraberinde getirmektedir. Akut afet dönemlerinde devlet/toplumlar hayatta kalma ve yaşamsal ihtiyaçları sürdürebilme çabası içerisine girmekte, zararı azaltmaya çalışmaktadır. Özellikle yeme içme ve barınma gibi temel ihtiyaçlar sağlandığında krizin farklı etkilerinin zaman içerisinde ortaya çıkması kaçınılmazdır. Aile içinde yaşanan dönüşümlerin göz ardı edilmesi toplum sağlığı açısından risk oluşturabilecek boyutları da beraberinde getirebilir. Bu nedenle kriz karşısında farklı tutumlar sağlayan ailelerin bu süreçleri atlama açısından devlet/toplumların ailelere yönelik psikolojik destek ve rehberlik hizmetleri sunmaları, afet sonrası iyileşme sürecini hızlandırmayı kolaylaştırmaktadır. Yapılan mülakatlar manevi destek için zamanlamanın önemini de ortaya koymaktadır. Profesyonel destek almayan katılımcıların tamamı zamanında psikolojik destek almaları durumunda farklı davranışlar sergileyebileceklerini ve çaresizlik duygularından kurtulabileceklerini ifade etmektedir. Bu aşamada aile bütünlüğünün korunabilmesi, fiziki koşulların iyileştirilme süreçlerinde manevi koşulların da göz önünde bulundurulması hareket edilmesi toplumsal dengelerin sağlanması açısından elzem görülmelidir.

Aile içi iletişimi destekleyen kurumlar, ailelerin sağlıklı ve etkin bir şekilde iletişim kurabilmelerini sağlamak için kritik rol oynamaktadır. Devletlerin bu tür kurumları desteklemesi, toplumsal yapının güçlenmesi ve aile içi huzurun sağlanması adına büyük önem taşır. Aile içi iletişimin güçlendirilmesi için devletlerin alabileceği önlemler ve izleyebileceği yollar şunlardır:

- **Kriz Aile Danışmanlık Merkezleri/ Destek Programları:** Devletler, ailelerin karşılaştığı sorunları çözebilmeleri için krizlerin zaman, mekân ve türüne göre geçici aile danışmanlık merkezleri kurabilir. Bu merkezler, aile üyelerine iletişim becerileri kazandırmak, aile içindeki çatışmaları çözmek ve bireysel psikolojik destek sunmak için önemli bir mekanizma olabilir. Aile içindeki bireyler, profesyonel psikologlar ve terapistler tarafından yönlendirilebilir. Ayrıca, devletler bu merkezlere maddi kaynak sağlayarak ailelere ücretsiz veya düşük ücretle hizmet alabilme imkânı sunabilir. Böylece, ailelerin karşılaştığı stres, iletişim eksiklikleri ve duygusal zorluklar daha sağlıklı bir şekilde aşılabılır.
- **Eğitim/Bilinçlendirme Programları:** Aile içi iletişim, büyük ölçüde bireylerin eğitim ve bilinçlenmesiyle şekillenir. Devletler, okullarda ve toplumsal alanlarda aile içi iletişimin önemine dikkat çeken programlar düzenleyebilir. Bu tür programlarda, özellikle ebeveynlerin çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurmalarını sağlayacak eğitimler verilebilir. Ayrıca, medya ve dijital platformlar aracılığıyla aile içi iletişimdeki zorluklar ve çözümleri hakkında bilgilendirmeler yapılabilir.
- **Çocuk/Gençlik Hizmetleri:** Aile içi iletişim sadece ebeveynler arası ilişkilerle sınırlı değildir, çocukların ve gençlerin aile içindeki rollerinin güçlendirilmesi de önemlidir. Devletler, gençlerin aile içinde kendilerini ifade edebilmeleri için çeşitli destek programları geliştirebilir. Örneğin, gençlerin ailelerine duygu ve düşüncelerini rahatça aktarabilmeleri için psikolojik destek ve rehberlik

hizmetleri sunulabilir. Bu tür hizmetler, çocukların ve gençlerin sağlıklı iletişim kurmalarını teşvik eder ve ailenin bütünlüğünü korur.

- **Aile İçi Kriz Müdahale/ Destek Hizmetleri:** Aile içi iletişimde zaman zaman kriz durumları yaşanabilir. Devletler, aile içindeki bu tür krizlere anında müdahale edebilecek yapılar kurarak, şiddet, boşanma, maddi zorluklar gibi olgularla mücadele edebilir. Kriz durumlarında psikolojik destek ve rehberlik hizmetlerinin yanı sıra, hukuki destek de sağlanabilir. Bu tür kurumlar, aile üyelerinin birbirleriyle olan iletişimlerini bozan olumsuz durumları en aza indirmeye yönelik aktif çalışmalar yapabilir.
- **Toplum Temelli Destek Ağları:** Ailelerin yaşam kalitesini artıran ve aile içi iletişimi güçlendiren sosyal hizmetler, devletlerin aile politikalarının önemli bir parçasıdır. Ailelerin ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan desteklenmesi, onların daha sağlıklı iletişim kurmalarına olanak tanır. Devletler, ailelere yönelik sosyal yardımlar ve rehberlik hizmetleri sağlayarak, aile üyelerinin birbirlerine daha sağlıklı bir şekilde yaklaşmalarını sağlayabilir.
- **Yasal Düzenlemeler:** Aile içi iletişimi destekleyen politikalar ve yasal düzenlemeler, devletlerin aile yapısını güçlendirmek için kullanabileceği etkili araçlardır. Aile içi şiddetle mücadele, ebeveyn izinleri, çocuk hakları gibi konularda yapılacak yasal düzenlemeler, ailelerin sağlıklı bir iletişim içinde olmalarını sağlar. Ayrıca, çalışma yaşamı ile aile yaşamı arasındaki dengeyi kurmaya yönelik yasalar, ebeveynlerin çocuklarıyla daha kaliteli zaman geçirebilmelerini destekleyecektir.

Bu tür program ve destek mekanizmalarının etkin bir şekilde uygulanabilmesi için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı gibi devlet kurumları kurmuş oldukları iş birliklerini konu bağlamında derinleştirmelidir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, aile danışmanlık merkezlerinin kurulması ve kriz destek programlarının yürütülmesi hususunda en önemli kurumlardan birini oluşturmaktadır. Sağlık Bakanlığı, psikososyal destek ve rehberlik hizmetlerini organize ederken, Milli Eğitim Bakanlığı, aile içi iletişimi geliştirmeye yönelik bilinçlendirme ve eğitim programlarını müfredata entegre ederek mevcut çalışmalarının yanı sıra uzun vadeli çözümler geliştirebilir. Bunun yanı sıra, söz konusu süreçlerin etkinliği ve sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla Bağımsız Denetim Kurulları, Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) ve uluslararası kuruluşlar (örneğin, Birleşmiş Milletler Kadın Birimi - UN Women, UNICEF) süreçleri denetleyerek uygulamaların etkili ve adil bir şekilde yürütülmesini sağlayabilir. Devlet ve sivil toplumun iş birliği içinde çalışması, aile içi iletişim sorunlarının çözümüne yönelik politikaların daha etkili hale gelmesine katkı sağlayacaktır. Söz konusu program, merkez ve destek hizmetlerinin aile içi iletişim pratikleri üzerinde oynayacağı rol, kriz sonrası toplumun dönüşümünde önemli katkılar sağlayacaktır. Ancak dinamiklerin her aileye göre farklılık göstererek şekillenmesi uzmanların işini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle modern toplumların yaşam pratikleri göz önünde bulundurularak aile türlerinin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte farklı kriz durumlarının yarattığı tahribatların farklılık göstermesi her kriz durumunun kendi içinde değerlendirilmesini ve dönüştürülebilir stratejiler geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Söz konusu kurumların

mevcut krizlere göre kendini yenilemesi ve geliştirmesi her krizin dinamiklerine göre farklı stratejilerle ilerlemesi özem arz etmektedir. Aile içi iletişimi destekleyen devlet politikaları, ailelerin sağlıklı bir yaşam sürdürmesinde kritik rol oynar. Bu tür kurumlar ve politikalar bireylerin yaşam

kalitesini artırmakla birlikte toplumsal düzenin güçlenmesine de katkı sağlar. Aile içindeki iletişimin güçlendirilmesi amacıyla devletlerin atacağı adımlar, kısa vadede bireyin psikolojik sağlığını korurken uzun vadede toplumsal huzurun sağlanmasını olumlu yönde etkileyecektir.

KAYNAKLAR

- Acar A., 1990. The structure of the Turkish family and a study on the Kızılcahamam family structure (Unpublished doctoral dissertation), İstanbul University, Institute of Social Sciences.
- Acat M., 2012. Harmonious interaction within the family, T.C. Anadolu University Publishing.
- Adak N., 2018. The changing family in a changing society, Siyasal Publishing.
- Allender J.A., Spradley B.W., 2005. Community health nursing: Concepts and practice (5th ed.), Lippincott Williams & Wilkins.
- Anderson J.A., 1996. Communication theory: Epistemological foundations, The Guilford Press.
- Bal H., 2016. Qualitative research methods: Examples for application, Nobel Publishing.
- Baymur F., 1978. General psychology (4th ed.), İnkılap and Aka Publishing House.
- Boin A., Hart P., 2003. Public leadership in times of crisis: Mission impossible? *Public Administration Review*, 63(5), 544-553. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2003.00383.x>.
- Braun V., Clarke V., 2006. Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>.
- Burgess A.W., 1990. Psychiatric nursing in the hospital and community (5th ed.), Appleton-Lange.
- Canan İ., 2009. Education within the family, Gül Yurdu Publishing.
- Çağdaş A., 2002. Parent-child communication, Nobel Publishing.
- Drennan L.T., McConnell A., 2007. Risk and crisis management in the public sector, Routledge.
- Erdoğan İ., 2002. Understanding communication, Erk Publishing.
- Geçtan E., 1982. Modern life and abnormal behaviors (12th ed.), Maya Printing.
- Gökalp Z., 1978. Articles IX, (Editor: Ş. Beysanoğlu) MEB, İstanbul.
- Gökçe B., 1990. A study on family and family types, basic concepts, structure, and historical process. (In: Family writings I: Basic concepts, structure, and historical process, Editors: B. Dikeçligil & A. Çiğdem), T.C. Prime Ministry, Family Research Institution, Science Series, 5(1), pp. 205-223.
- Janosik E.H., Davies J.L., 1989. Psychiatric mental health nursing (2nd ed.), Jones and Bartlett Publishers.
- Kağıtçıbaşı Ç., 2000. Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikolojiye giriş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 324 s.
- Kernisky D.A., 1997. Proactive crisis management and ethical discourse: Dow Chemical's issues management bulletin 1979-1990, *Public Relations Review*, 23(1), 69-88.
- Klann G., 2003. Crisis leadership, Center for Creative Leadership.
- Kır İ., 2010. Education and its social foundations (In: Introduction to educational sciences, Editor: F. Töremen), İdeal Kültür Publishing.
- Lazar J., 2001. Science of communication (C. Anık, Trans.), Vadi Publishing.
- McQuail D., Windahl S., 1993. Communication models for the study of mass communication, Longman.
- Merriam S.B., 2015. Qualitative research: A guide to design and implementation (S. Turan, Trans.). Nobel Publishing.
- Özgülven İ.E., 2000. Marriage and family therapy, Psychological Counseling and Guidance Education Center (PDREM) Publishing.
- Öztük Y., Günay O., 2000. Health 21: Health for all in the 21st century, European Health Series for All No: 6. Erciyes University Publishing.

Parkes C.M., Weiss R.S., 1983. Recovery from bereavement, Basic Books, New York, 256 p.

Pargament K.I., Raiya H.A., 2007. A decade of research on the psychology of religion and coping: Things we assumed and lessons we learned, Psychology of Religion and Spirituality 1(1), 5-20.

Rollo J.M., Zdziarski E.L., 2007. The impact of crisis In: Campus crisis management: A comprehensive guide to planning, prevention, response, and recovery, Editors: E.L. Zdziarski, N.W. Dunkel, & J.M. Rollo), Jossey-Bass, 3-34.

Rosenthal U., Charles M.T., Hart P., 1989. Coping with crises: The management of disasters, riots, and terrorism, Charles C. Thomas, 485p.

Sayın Ö., 2011. Ailenin Değişimi, Sosyoloji Dergisi, 23-24,47-58.

Seggie F.N., Bayyurt Y., 2015. Qualitative research methods, techniques, analysis, and approaches, Anı Publishing.

Şimşek A., 2012. Research models, (In: Research methods in social sciences, Editor: A. Şimşek), 121p, Anadolu University Publishing.

Taylor R.B., 1998. Family medicine: Principles and practice (5th ed.), Springer.

Tezcan M., 1985. Toplumsallaşma ve eğitim sosyolojisi açısından bir yaklaşım, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 243s.

Tutar H., Yılmaz M.K., 2005. General communication concepts and models, Seçkin Publishing.

Vaux D.E., Asay S.M., 2019. Supporting families in crisis: Awareness and use of third places, Family and Consumer Sciences Research Journal, 48(1), 22-36, <https://doi.org/10.1111/fcsr.12286>.

Velioğlu P., Pektekin Ç., Şanlı T., 1991. Hemşirelikte kişilerarası ilişkiler, A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 49-84.

Weber J.G., 2010. Individual and family stress and crises, SAGE Publications.

Wolynn M., 2021. It didn't start with you: How inherited family trauma shapes who we are and how to end the cycle (M. Madenoğlu, Trans.), Sola Unitas Academy.

Yüksel A.H., 1994. Introduction to interpersonal communication, Anadolu University Education, Health, and Scientific Research Studies Foundation Publishing.

Zara A., 2011. Crises and traumas, In: Psychological problems and coping strategies as we live, Editor: A. Zara), 91-121), İmge Publishing.

ARAŞTIRMA VERİSİ (Research Data)

Araştırmanın verileri, nitel araştırma yöntemi kullanılarak deprem deneyimini yaşamış bireylerin görüşlerinden derinlemesine mülakat yöntemiyle elde edilmiştir.

ÇIKAR ÇATIŞMASI / İLİŞKİSİ (Conflict of Interest / Relationship)

Çalışma kapsamında herhangi bir çıkar çatışma/ilişkisi bulunmamaktadır.

YAZARLARIN KATKI ORANI BEYANI (Author Contributions)

- Çalışmanın tasarlanması (Designing of the study): N.Ö.
- Literatür araştırması (Literature research): N.Ö.
- Saha çalışması, veri temini/derleme (Fieldwork, collection/ compilation of data): N.Ö.
- Verilerin işlenmesi/analiz edilmesi (Processing/analysis of data): N.Ö.
- Şekil/Tablo/Yazılım hazırlanması (Preparation of figures/ tables/software): N.Ö.
- Bulguların yorumlanması (Interpretation of findings): N.Ö.
- Makale yazımı, düzenleme, kontrol (Writing, editing and checking of manuscript): N.Ö.